

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERSİ UZUN TEZİ

KİMLİĞİN DÖNÜŞÜMÜ

Sözcük Sayısı:3932

Araştırma Sorusu: Orhan Pamuk’un “Beyaz Kale” adlı romanında Venedikli Köle ve Hoca figürlerinin kimlikleri Doğu-Batı karşıtlığı bağlamında dönüşümü nasıl aktarılmıştır?

İÇİNDEKİLER:

	Sayfa
1.Giriş.....	3-4
2.Kimlik ve Benlik.....	4-6
2.1Hoca ve Venedikli Kölenin Arasındaki Kimlik Benzeşmesi.....	6-7
2.2 Hoca ve Venedikli Kölenin Zaman İçerisindeki Kimlik Dönüşümü.....	7-8
3.Kimlik Dönüşümünde Doğu-Batı Çatışmasının Etkisi.....	8-9
4.Sonuç.....	10
5.Kaynakça.....	11

1.Giriş:

Kimlik, bireyin kendisine ait bilgilerini içeren bir yapıdır. Zamanla değişen bu yapı, kimliğin şekillenmesinde rol oynar. Kimlik aynı zamanda bireyin kendisini tanımlama ve anlamlandırma biçimidir. Orhan Pamuk'un post modern anlatım tekniğiyle yazdığı "Beyaz Kale" adlı yapıtı kimlik, kültür ve benlik gibi temaları ele alırken, bireylerin kimlik arayışlarını ve dönüşümlerini Doğu-Batı karşıtlığı üzerinden anlatılmaktadır. Bu çalışma romanın ana figürlerinden olan Venedikli Köle ve Hoca arasındaki kimlik değişimi ve dönüşümünü, Doğu-Batı karşıtlığı üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır.

Beyaz Kale'de Venedikli Köle ve Hoca, başta birbirlerinden düşünsel olarak ayrılır fakat dış görünüşlerindeki benzerlik dikkat çeker. Bu sadece bir fiziksel benzerlik değil, zamanla düşünce biçimlerinde etkiler. Venedikli Köle'nin bu benzerliği fark edişi, aslında kimlik temasının başlangıçtan beri görüldüğünü gösterir. Bu durum Jacques Lacan'ın(Lacan,1949) "ayna evresi" kuramıyla doğrudan ilişkilidir. Jacques Lacan'a göre birey, kimliğini karşısında gördüğü bir yansımayla tanımlamaya başlar. Jacques Lacan'ın ayna evresi teorisi bu durum için örnek olarak gösterilebilir. Bu görüşe göre bebekler altı aylık oldukları dönemden itibaren kendilerini ayna karşısına geçince fark ederler.Venedikli Köle'nin Hoca'da kendini görmesi de onun kimliğinin Hoca ile kurduğu ilişkiyle şekilleneceğinin işaretidir. Dolayısıyla romanın sonunda kimliklerin birbirine karışması tesadüf değildir.

Romanın başında Venedikli Köle Batılı ve Hoca Doğulu bir figür olarak sunulur. Bu ayrım; bilgiye karşı yaklaşımları, düşünce tarzları ve kültürel davranışlarıyla görülmektedir. Ancak zamanla bu kültürel farklar kaybolur. İki figür birbirine benzer haline gelir ve kimliklerde benzeşir. Bu dönüşüm Edward Said'in(Said,1978) Oryantalizm adlı eserinden açıkladığı "ötekilik" kuramıyla ilişkilidir. Edward Said'e göre Batı, Doğu'yu kendi karşıtı ve eksik tamamlayıcısı olarak inşa eder. Bu söylem, Doğu'yu bir "öteki" konumuna getirir; Batı ise kendi kimliğini bu ötekilik üzerinden tanımlar. *Beyaz Kale* bu yapıyı sorgular: Hoca ve Venedikli Köle'nin birbirine benzemesi, hatta yer değiştirebilir hâle gelmesi, Doğu'nun öteki değil, "aynılaşabilir" olduğunu gösterir. Böylece roman, kültürel kimliği karşıtlık üzerinden değil, geçişkenlik ve etkileşim üzerinden anlamlandırır.

Beyaz Kale'de kimlik dönüşümünde iki karakter üstünden de bilgiye karşı duyulan istek görülmektedir. Hoca karakteri, yalnızca düşünsel olarak değil, toplum içinde bulunduğu konumda da güçlü olmak ister. Bilimsel araştırmalar yapar, gökyüzünü gözlemler, hastalıklarla ilgilenir, hatta padişahın gözüne girmek için savaş makinesi icat etmeye çalışır. Bu çaba, onun sadece bilimsel merakla değil, bilgi aracılığıyla güç ve otorite kazanma isteğiyle hareket ettiğini gösterir. Michel Foucault, modern toplumda bilgiyle iktidarın birbirinden ayrılmaz olduğunu savunur. Ona göre bilgi, yalnızca gerçekliği açıklayan bir şey olmadığını; bireyleri şekillendiren ve toplumda iktidarı sürdüren bir araç olduğunu öne sürer. Bilgiye sahip olan, sadece dünyayı anlamakla kalmaz, aynı zamanda ona hükmetmeye başlar (Foucault, 1975). Bu bağlamda Hoca, bilgiyi kimliğini kurmak ve toplum içindeki önemini ve konumunu yükseltmek için kullanır. Venedikli Köle karakteri ise Batılı, bilimsel bilgiyle yetkin biri olarak gösterilir. Bu, yalnızca bir bilgi aktarımı değil, aynı zamanda kimlik arayışıdır. Hoca, kendi kimliğini Venedikli Köle'nin bilgisinde bulmak ister. Bu süreçte iki karakter arasındaki güç dengesi de değişir: esir olan Venedikli Köle düşünsel anlamda üstünlüğünü korurken, Hoca bilgiyle onu toplum içindeki statüsünü düşürmeye çalışır. Romanın sonunda bu bilgi aktarımı ve kimlik mücadelesi öyle bir yere gelir ki anlatıcının kimliği belirsizleşir. Bu belirsizlik, Foucault'nun kimliğin "doğal" bir öz değil, bilgi, iktidar ve söylemle sürekli yeniden kurulan bir yapı olduğu düşüncesiyle eşleşir. Sonuç olarak Beyaz Kale, bireysel kimliği hem psikolojik hem de kültürel

bir oluşum olarak ele alır. Roman, kimliğin bir öz değil, söylemler ve ilişkiler içinde sürekli biçimlenen bir süreç olduğunu savunur. Bu yönüyle eser, kimlik temasını yalnızca bireysel düzeyde değil, kültürel ve kuramsal düzlemde de derinlemesine anlatılan özgün bir anlatıdır. Bu tezin araştırma sorusu olarak, “Orhan Pamuk’un “Beyaz Kale” adlı romanında Venedikli Köle ve Hoca figürlerinin kimlikleri Doğu-Batı karşıtlığı bağlamında dönüşümü nasıl aktarılmıştır?” seçilmiştir. Orhan Pamuk’un bu yapıtını Orhan Pamuk’un Beyaz Kale adlı romanı, kimlik ve benlik, Doğu-Batı karşıtlığı gibi temalar günümüzde bile hala insanları ilgilendiren konuları barındırdığı için incelenmiştir. Roman, farklı kültürlere sahip olan iki figür arasındaki ilişkiyi “öteki” kavramı ile kimlik dönüşümü başlıkları altında incelenmektedir; bu yönüyle hem edebi hem de düşünsel açıdan inceleme imkanı tanır. Bu çalışma kapsamında, kitaptaki temalar çok boyutlu bir anlatıma sahip olduğu için Orhan Pamuk’un Beyaz Kale romanı tercih edilmiştir. Edebi eserlerde kimlik dönüşümü sadece bireyin değişimini değil, aynı zamanda dönemin kültürel ideolojik ve sosyal yapısını da gösterir. Bu durumda romanda kimlik değişiminin incelenmesi, figürlerin kendi içinde yaşadıkları çatışmalar, “öteki” ile kurdukları ilişkiler ve figürler arasındaki güç dengelerinin anlaşılmasında yardımcı olur. Kimlik meselesi sadece Doğu-Batı karşıtlığı ile ilgili değildir, aynı zamanda figürler arasındaki karşılıklı dönüşüm süreci üzerinden ele alması bakımından farklılık göstermektedir. Bu tezde yapılan incelemeler benzer tez çalışmalarındada görölse de bu çalışma kimlik değişimini çok yönlü bir süreç olarak değerlendirerek diğer çalışmalardan farklılık göstermektedir.

2. Kimlik ve Benlik

Kimlik, bireyin hayatına dair olan bilgilerin bütünüdür; kişinin geçmişi, yaşadığı yer, doğduğu yıl gibi şeyler kimliğin anlamını ortaya çıkarır. Kimlik kavramı aynı zamanda, bireyin kendisini nasıl tanımladığını, hayattaki yerini nasıl konumlandırıdığını ve “ben” ile “öteki” arasındaki sınırı nasıl kurduğunu açıklayan bir yapıdır. Benlik kavramı ise kişinin “Ben kimim?” sorusuna verdiği cevaptır ama bu sorunun cevabı hiçbir zaman sabit değildir çünkü kişinin kendisine dair algısı; yaşantılarla, insan ilişkileriyle ve çevreyle şekillenir. Bu yüzden benlik sadece kişinin iç dünyasında duran bir “öz” değil; başkalarıyla etkileşim içinde gelişen bir süreçtir. Benlik aynı zamanda kişinin geçmişte yaşadığı anılarla da bağlantılıdır. Kişi, kim olduğunu geçmişte yaşadıklarını hatırlayarak kurar. Orhan Pamuk’un “Beyaz Kale” adlı romanında da benlik ve kimlik temaları Venedikli Köle figürü üzerinden anlatılmaktadır.

Orhan Pamuk tarafından yazılan ve 1985 yılında yayımlanan romanı “Beyaz Kale” , karakteri Doğuyu temsil eden Hoca figürü ile İstanbul’a esir olarak getirilen Venedikli Köle’nin sorgulamalarını kapsayan bir hikaye anlatılmaktadır. Venedikli Köle Floransa ve Venedik’te astronomi, mühendislik ve resimden eğitim almıştır, “*Floransa’da, Venedik’te “bilim ve sanat” okumuştu, astronomiden, matematikten, fizikten ve resimden anladığına inanıyordu...*”(12) Sunulan bu sözlerde 3. tekil kişisinin kullanımı, anlatıcı ve karakter arasında bir mesafe oluşturur; karakterin kendisine yabancılaşmasını ima edebilir ve “ben” yerine “o” kullanılması içsel bölünmeyi vurgulamaktadır. Kişi kendi hikayesini dışardan anlatıyormuş gibi bir etki bırakmaktadır. Bununla birlikte 3. tekil kişi kullanımı okuyucuya karakteri gözlemleme ve yorumlama şansı tanır. Aynı zamanda alıntıdaki duruma odaklanılmasını sağlamaktadır. Karakterin ilgilendiği alanlar onun kişiliğinde batılı bir öz farkındalığı ve bireyci karakter yapısını göstermektedir. Bireyci karakter yapısını, “*tabii kendini beğenmişin tekiydi, kendinden önce yapılan şeylerin çoğunu yutmuştu, hepsine de dudak büküyordu; daha iyilerini*

yapacağından kuşkusu yoktu; benzersizdi; herkesten akıllı ve yaratıcı olduğunu biliyordu..”(12) alıntısından da anlaşılmaktadır. Aynı zamanda bu alıntıda yer alan “hepsine dudak büküyordu..” ,” daha iyilerini yapacağından kuşkusu yoktu”, “benzersizdi..”, “herkesten akıllı ve yaratıcı olduğunu biliyordu” gibi ifadelerden Venedikli Kölenin kendisini beğenmişliğini, herkesten daha üstün ve akıllı olduğunu düşünmesi ; benzersiz olması, başka bir değişle kimseyle aynı olmaması, ona özgün düşünme biçimi olması , davranışları ve geçmişine sahip olması ; “daha iyilerini yapacağından kuşkusu yoktu” cümlesinden de kendisine karşı olan özgüvenini ve hissettiği güvenirliliği, “kuşkusu yoktu” sözcüğüyle desteklenir; “hepsine de dudak büküyordu” ifadesi Venedikli Kölenin her şeyi küçümsemesini göstermektedir. Bu ifadeler aynı zamanda Venedikli Kölenin kişiliğini de yansıtmaktadır.

Roman yalnızca kimlik değil, aynı zamanda benlik sorununu da yer alır. Benlik, kişinin kendisini nasıl algıladığı, deneyimler aracılığıyla “ben” duygusunu nasıl kurduğu ile ilgilidir. Venedikli Köle için benlik, Hoca ile kurduğu ilişki sonucunda giderek kaybolan ve sınırları belirsizleşen bir yapı hâline gelir. Hoca’nın onunla aynı bilgilere sahip olması, benzer meraklar taşıması, Venedikli Köle’nin kendi benliğini sorgulamasına yol açar. Özellikle anılarını kaybetme, geçmişine yabancılaşma ve Hoca tarafından “yerine geçilme” korkusu, karakterin benlik bütünlüğünü bozan etkenler olarak öne çıkar. “ O zamanlar annesinin, nişanlısının ve dostlarının başka bir adla çağırdıkları başka bir insandım. Bir zamanlar ben olan ya da şimdi öyle sandığım o kişiyi arada bir hala rüyalarımda görüyorum ve terle uykudan uyanıyorum....”(12) Bu alıntıda Venedikli Köle eski zamanlarda yakınları tarafından farklı tanınan biriyken, artık eski benliğini kendisinde görememekte ve o benliğini rüyalarında tanımadığı biri olarak görmeye başlamıştır. Rüyasında tanımadığı benliğini geri keşfedeceğinden korkmasını “terle uykudan uyanıyorum” ifadesiyle anlatmak istenmektedir. Aynı zamanda “terle” kelimesi durum zarfı olarak kullanılmıştır ve alıntıda okuyucunun karakter üstünde hissedilen bir gerginlik olduğu anlaşılmaktadır. Venedikli Köle kendisine dair geçmişini hatırlayamaması, kendi benliğinin zayıflamasına yol açmıştır. Hoca ile birbirlerinin yerine geçebilmeleri, Venedikli kölenin zayıflamış benliği sayesinde mümkün olmuştur. Ama diğer taraftan da Venedikli Kölenin kendi geçmişini arama isteğini, “Sanki kitaptaki düşünceler, cümleler, denklemler arasında kaybetmek istemediğim bütün geçmişim vardı ;gözüme rastgele takılıveren satırları dua eder gibi mırıldanarak okurken bütün kitabı aklıma kazımak istiyordum ki , onlar gelince, onları ve bana çektirdiklerini değil, severek ezberlenmiş bir kitabın sevgili kelimelerini hatırlar gibi geçmişimin renklerini hatırlayayım.”(12) ifadesinden anlaşılmaktadır. “.. kendime bir geçmiş uydurmam gerektiği zamanlarda, ben olduğuna inanmak gücüme gidiyor....”(12) Bu alıntı bireyin kendisine ait olmayan bir benlik uydurmaya çalıştığı zaman bu fikir ona yabancı geldiğini anlatmak istenmektedir. “Bir gün bu yazdıklarımı sabırla sonuna kadar okuyan birkaç kişi, o gencin ben olmadığımı anlayacaklardır...”(12) Anlatıcı bu cümlede, eski kimliğine ve kendi geçmişine yabancılaştığını anlatmak istemektedir. Artık kendi benliğinden bir eser kalmadığını, “ben” dediği şeyin zamanla değişen bir yapı olduğunu söylemektedir. Bu durum roman boyunca figürün kimlik algısının nasıl bir değişime uğradığını ve sabit bir “ben” in varlığının sorgulandığını göstermektedir. Böylece anlatıcı, hem kendisini hem de okuyucuyu “Ben kimim?” sorusuyla baş başa bırakır.

Sonuç olarak Orhan Pamuk’un “Beyaz Kale” adlı romanında görülen Venedikli Köle ile Hoca arasındaki ilişkiyi sadece efendi-köle hikayesi olmaktan çıkarıp, birbirlerinin yerine geçmiş benliklerin sorgulanmasına dönüştürür. Venedikli Köle geçmişine ait anılarını anımsayamaması, benliğinin zayıflamasına sebep olmuştur ve kendisini başkasının görüşüyle kendini tanımaya zorlamaktadır. Bu doğrultuda Orhan Pamuk, okura kimliğin ne kadar

değişken bir yapıya sahip olduğunu hatırlatmaktadır; insanın kendini bulma çabasının hiçbir zaman tamamlanamayan bir süreç olduğunu anlatmak istemektedir.

2.1 Hoca ve Venedikli Kölenin Arasındaki Benzerlikler

Benzeşme, bireyin kendisini başkalarının düşünce ve davranışlarını temel alarak yeniden şekillendirmesi anlamına gelmektedir; kişi başkası tarafından etkisi altında kaldığında kendi benliği karşısındakinin benliğiyle benzeşmeye başlar. Orhan Pamuk'un "Beyaz Kale" adlı romanında da benzeşme teması Hoca ile Venedikli Köle arasında görülmektedir. Hoca ve Venedikli Köle arasındaki benzerlikler sadece fiziksel düzeyde değil, aynı zamanda bilinçsel ve kültürel açılardan da benzeşmektedir. Bu benzerlik, figürler arasındaki ilişkiyi efendi-köle ilişkisi olmaktan çıkarır.

Romanda Hoca ve Venedikli Köle'nin karşılaşmalarının karakterler üzerindeki etkisi ve kimlik arayışında olan figürlerin birbirlerine dönüşüm hikayesine zemin hazırlamıştır. "*Odaya giren inanılmayacak kadar bana benziyordu. Ben oradaymışım! İlk anda böyle düşünmüştüm.*" (33). Yazar bu ifadeyle Venedikli Köle'nin Hoca ile ilk karşılaşmalarında ikisi arasındaki benzerliği fark ettiği için hissettiği korku, figürleri yansıtan kültür ve medeniyetleride düşünecek olursak, farklı kültür ve medeniyetin karşılaşması bireyin öteki yüzünü görmesini sağlar ve korkmasına sebep olur. "*.. bir daha gördüm ne kadar çok benzeştikimizi.*" (64), "*O zaman, olmam gereken birini görmüştüm...*" (64). Aslında birbirlerinin aynısı olduğunu "*ikimiz birmişiz!*" ifadesinden anlaşılmaktadır ve bu alıntıda ünlem kullanımı okuyucunun dikkatini çekmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu iki figür ilk karşılaşmalarından sonra ikisinin de hayatında değişiklikler yaşanmıştır ve bu değişim sonucunda karakterlerin birbiriyle iç içe geçtiği bir dönüşüm süreci oluşacaktır. Romanın başında Venedikli Köle'nin "*önceden belirlenmiş bir hayat olmadığını*" belirtmesi, kader ve kişiler ile ilgili düşüncelerin göreceliliğini gösterir ve efendi-köle ilişkisinin arasında sınırlılık olmadığını, karakterlerin birbirleri arasındaki geçirgenliğinin mümkün olduğunu belirtmektedir. Karakterlerin birbirlerine dönüşümlerinin olasılıkları, Hoca ve Venedikli Köle arasında yaşanan olayları gözlemlenirken ve karakterlerin birbiriyle olan diyalogları okunduğunda görülmektedir. Bu duruma örnek olarak Venedikli Köle ile tanıştığı ilk zamanlarda kendine güvenen, öteki olarak adlandırdığı insanları "*aptal oldukları için yıldızlara bakıp düşünmüyorlar; aptal oldukları için öğrendikleri şeyin önce neye yaradığını soruyor ve aptal oldukları için birbirlerine benziyorlar*" şeklinde ifade edecek kadar onlardan emin olan Hoca'nın, Venedikli Köle'nin etkisiyle kendi kötülüklerini yazmasıyla başlayan kimlik değişim sürecini "*yazmaya değer mi acaba bunlar*" düşüncesiyle kendine olan inancını giderek kaybetmesi anlamına gelmektedir. Bu alıntıda aynı zamanda sürekli olarak tekrarlanan "*aptal oldukları için..*" ifadesi okuyucunun dikkatini çekmekte ve Hoca'nın o anki duygusunu belirginleştirmek istenmektedir. "*Bir günahımı okuduktan sonra "Seni namussuz," derken şakayla karışık bir öfkeyle sırtıma yumruk indiriyordu; kendini tutamayıp tokat attığıda oldu.*" (52) Bu ifadede Hoca itiraf aşamasında ilerledikçe daha çok kendisi olmaya başlar, Venedikli Köleye şiddet uygulaması ve sinirlenmesi de kendisinde görmek istemediği yanlarıyla karşı karşıya kalmasına zorlar ve içindeki asıl hocayı göstermesinden kaynaklanmaktadır. Hoca'nın itiraflar sürecinde kendisinde görülen değişimlerle karakterler arasındaki geçirgenliği gösteren bir diğer durum olarak görülmektedir. Venedikli Köle'nin Hoca üstünde farkındalık oluşturduğunu "*ben kimim*", "*niye ben benim*" (50) ifadesiyle kendini sorgulamasından ve sorular sormasından anlaşılmaktadır. "*Aynaya bakarken nasıl görünüşünü seyrediyorsa insan kendi düşüncesinin içine bakarak da özünü seyredebilir*" (51). Bu alıntıda yazar kişinin aynada kendisini nasıl gördüğünü ve kontrol ettiğini kişinin kendi düşüncesinin derinine inebileceğine örnek olarak vermiş, düşündüğü şeylerin gerçek anlamını

, özünü tıpkı aynadan kendimizi kontrol ediyormuşçasına seyredebilir ve daha derin anlamlara varabilmektedir.

Sonuç olarak Hoca ve Venedikli Köle arasındaki benzerlikler yalnızca bir anlatı unsuru değil, aynı zamanda kimliğin oluşması, değişimi ve sorgulanması açısından romanın merkezinde yer almaktadır. Bu benzerlikler aracılığıyla Orhan Pamuk, okuru hem bireyin kendine bakışına hem de “öteki” ile olan ilişkisine dair düşünmeye yönlendirir. Aynı zamanda bu benzerlik , Doğu ile Batı arasında kurulan kültürel karşıtlığından da üstesinden gelinebileceğini , kimliklerin devam edilebilen bir şey olduğunu ve her kimliğin başka kimliklerle karşılaşması ve etkilenmesi sonucunda değişebileceğini göstermek istemektedir. Orhan Pamuk, sadece Hoca ve Venedikli Köle üzerinden bireysel bir benlik çözümlemesi yapmamaktadır; aynı zamanda kültürel aidiyetleri de sorgular.

2.2 Hoca ve Venedikli Kölenin Zaman İçerisindeki Kimlik Dönüşümü

Orhan Pamuk’un Beyaz Kale romanında Hoca ve Venedikli Köle, zaman içinde belirgin bir kimlik dönüşümü geçirmektedir. Romanın başında Venedikli Köle, bireysel bilinç ve Batılı özgürlük anlayışı ile hareket eder; kendini ve çevresini analiz eden bir kişi olarak kimliğini etkin biçimde inşa etmeye çalışır. Örneğin, Osmanlı toplumu içinde esir düşerken bile, Venedikli Köle kendi düşüncelerini ve duygularını sorgular, başkalarının davranışlarını dikkatle gözlemler ve kendi kimlik algısını korumaya çalışır. Ancak roman ilerledikçe, Hoca ile karşılaşması ve onun etkisi, Venedikli Köle’nin kimlik algısında önemli bir değişime yol açmaktadır. Hoca’nın bilgiyi kullanma biçimi ve kültürel yaklaşımı, Venedikli Köle’nin kendi bakış açısını yeniden değerlendirmesine sebep olur. Böylece onun kimliği, yalnızca bireysel bilinçten değil, etkileşim ve deneyimlerle şekillenen bir yapıya dönüşür.

Hoca’nın kimlik dönüşümü ise farklı bir yol izler. Başlangıçta Hoca, kültürel normlara ve toplumsal bağlama bağlıdır; kimliğini çoğunlukla başkalarını gözlemleyip taklit ederek oluşturur. Örneğin, Venedikli Köle ile ilk etkileşimlerinde, Hoca onun davranışlarını dikkatle inceler ve kendi kararlarını bu gözlemler üzerinden şekillendirir. Ancak roman ilerledikçe, Hoca Venedikli Köle’nin bireysel bilinç ve özgürlük anlayışından etkilenir; kendi düşünce ve duygularını sorgulamaya başlar. Bu süreç, Hoca’nın kimliğinin etkili bir şekilde kültürel bağlamla sınırlı kalmayıp, bireysel bilinç ile birleştiğini gösterir. Zamanla Hoca, kimliğini etkin bir süreç olarak yeniden şekillendirme kapasitesi kazanır.

Her iki karakterin zaman içindeki kimlik dönüşümü, romanın temel temalarından biri olan kimlik arayışının çok yönlü yapısını ortaya koyar. Venedikli Köle ve Hoca, farklı başlangıç noktalarından yola çıkarak birbirlerinin etkisiyle değişir. Örneğin, Hoca’nın Venedikli Köleye duyduğu hayranlık ve öğrenme isteği, onun kendi kimliğini sorgulamasına neden olurken Venedikli Köle’de Hoca’nın kültürel bilgeliğinden etkilenir ve kendi bireysel bilinç anlayışını yeniden değerlendirir. Bu süreç, kimliğin sabit değil, sürekli değişen bir yapı olduğunu göstermektedir.

Roman boyunca gözlemlenen bu dönüşüm, Orhan Pamuk’un kimlik temasını işlerken kullandığı anlatım tekniğini de güçlendirir. Hoca ve Venedikli Köle’nin kimliklerindeki değişim, okuyucuya kimliğin yalnızca bireysel bilinçle değil, sosyal, kültürel ve zamansal etkileşimlerle sürekli şekillendiğini gösterir. Venedikli Köle Osmanlı toplumunun kurallarıyla karşılaştığında, bireysel özgürlüğü ile kültürel uyum arasında bir denge kurmak zorunda kalır ve bu durumu “*Türkçeyi hızla öğrendiğimi gördükçe sevinir, benim kısa zamanda Müslüman*

olacağını da söylerdi.”(14), bu alıntıda Venedikli Köle’nin esir olarak getirildiği İstanbul’da kaldığı süre boyunca öğrendiği Türkçe dilini kendi dili gibi olmaya başlar ve bunu gören Padişah, Venedikli Köle’nin dinini Müslümana değiştireceğinden umutlanmaktadır. Aynı zamanda Venedikli Köle İstanbul’a bir törenle girer ve girdikleri tören hakkında kuramsal bilgiler edinilmektedir. Bunu, “İstanbul’a gösterişli bir törenle girdik. Çocuk padişah bizi seyrediyormuş. Bütün direklerin tepesine sancaklar çektiler; altlarına da bizim bayrakları, Meryem Ana tasvirlerini, haçları tersinden asıp külhanbeylerine aşağıdan oklattılar.”(13). Bu ifadede Meryem Ana tasvirlerinin ve haçların ters çevrilerek hedef haline getirilmesi, yalnızca dinsel bir çatışmayı değil, kutsalın iktidar tarafından araç haline getirilmesini simgelemektedir. Haç ve Meryem Ana figürü Hristiyan kimliğinin temel sembolleri iken, bunların değersizleştirilmesi “öteki”nin inanç sisteminin geçersizleştirilmesi ya da anlamsız hale gelmesi anlamına gelmektedir. Orhan Pamuk bu alıntı aracılığıyla, kimliğin yalnızca bireysel bir olgu olmadığını; politik ve askerî güçle yeniden tanımlanabilen kırılgan bir yapı olduğunu gösterir. Bu durum özellikle Venedikli Köle karakterinin kimlik değişimini derinleştirerek, Hoca ile arasındaki sınırların yok olmasında yardımcı olur. Hoca ise Venedikli Köle’nin davranışlarından etkilenerek kendi kimlik algısını yeniden değerlendirir. İki karakterin deneyimleri ve birbirleriyle kurdukları ilişki, kimliğin dinamik, çok katmanlı ve süreklilik içinde değişen bir süreç olduğunu vurgular.

Sonuç olarak, Hoca ve Venedikli Köle’nin zaman içerisindeki kimlik dönüşümü, Orhan Pamuk’un romanında birey ve toplum, kültür ve bilinç arasındaki karşılıklı etkileşimin kimlik oluşumundaki belirleyici rolünü etkili bir şekilde ortaya koymaktadır. Venedikli Köle’nin bireysel bilinci ile Hoca’nın kültürel uyumu arasındaki etkileşim, iki karakterin kimliğinin birbirini tamamlayan ve şekillendiren bir süreç içinde olduğunu göstermektedir. Bu dönüşüm, romanın kimlik teması açısından, okuyucuya kimliğin sabit bir yapı olmadığını ve insan deneyiminin süreklilik içinde kimliği şekillendirdiğini aktarmaktadır.

3. Kimliğin Dönüşümünde Doğu – Batı Çatışması’nın Etkisi

Doğu ve Batı, tarih boyunca farklı bilgi anlayışları, yaşam tarzı ve kültürel kimlikler geliştirmiş iki büyük uygarlık alanıdır. Beyaz Kale romanında öne çıkan başka bir tema ise Doğu-Batı çatışmasıdır. Onlar-biz ekseninde Osmanlı ve Avrupa kültürlerinin sınıflandırılmasının getirdiği etkileri ve bu etkilerin Hoca’nın ve Venedikli Köle’nin bakışından incelenmesidir. Venedikli Köle için Osmanlı toplumunun değer ve yargıları, onun kendisine ait değerlerinden farklı olduğu için yadırgamıştır. Venedikli Köle’nin bilime ve teknolojiye önyargılı yaklaşımı Hoca için normal görünürken Venedikli Köle ile iletişiminden sonra farklılaşmıştır. Hoca’nın öğrenmeye açık yanı çevresindeki Osmanlı kültürü altında yaşamını sürdürmüş insanların gelişmiş olanı anlamamaları, Hoca’nın bilime, matematiğe ve astronomiye karşı hissettiği merakını küçümseyen yaklaşımı da Hoca’nın fikirlerinin değişmesinde Venedikli Köle’nin düşüncesine yaklaşmasında etkili olmuştur. “*Doğu ve Batı, birbirini anlamak için çabaladıkça daha da uzaklaşır.*” Bu alıntıda *Beyaz Kale*’de Doğu ile Batı arasındaki çatışma, doğrudan bir karşıtlık üzerinden değil, anlama çabası üzerinden anlatılır. Hoca ile Venedikli Köle birbirlerinin bilgi birikiminden faydalanmalarına rağmen, bu yaklaşma kültürel bir birleşme sağlamamaktadır. Aksine, karakterler birbirlerine yaklaştıkça kimlik sınırları daha da belirsizleşmektedir. Bu durum, Doğu ve Batı’nın birbirini anlamaya çalıştıkça aralarındaki mesafenin kapanmadığını, tam tersine daha karmaşık ve çözümsüz bir hâl aldığını göstermektedir. “*Bizim bilgeliğimiz, sizin çılgınlığınızdır.*” ifadesi, romanda Doğu ile Batı arasındaki kültürel algı farkını ortaya çıkartır. Hoca’nın bu söylemi, Batı’nın rasyonel ve deneyci yaklaşımının Doğu tarafından tehditkâr ve kontrolsüz olarak algılandığını

göstermektedir. Orhan Pamuk bu karşıtlık aracılığıyla, bilginin evrensel olmadığını; kültürel bağlama göre anlam kazandığını vurgular.

Venedikli Köle, Batı'nın birey merkezli ve sorgulayıcı kültürünün ürünüdür. Onun kimliği, özgürlük, bireysel bilinç ve analitik düşünce üzerine kuruludur. Batı kültürünün etkisiyle, kimliğini kendi iç sorgulamalarıyla oluşturur ve toplumsal normlara eleştirel yaklaşır. Ancak Osmanlı toplumunun içine girdiğinde Doğu'nun kültürel atmosferiyle karşılaşır. Hoca'nın içinde bulunduğu ortamda yaşayan insanlar, Hocayı yemeğini bağdaş kurarak yemediği için masada gavurlarla benzer şekilde yemek yediği için ve yıldızlara gökyüzüne bakıp gözlem yaptığı için de içindeki kötülüğü serbest suçluyorlar. Bu gibi durumlar o zamanın geleneklere bağlı batıl inançlarla bağdaştırılmış Osmanlı toplumu için normal gözüken düşünüş biçimiyken; Rönesans geçirmiş Avrupa toplumundan gelen Venedikli Köle için alışılmamış bir durumdur. Osmanlı halkının Hoca ve Venedikli Köle'nin yapmaya çalıştıkları silahı da 'uğursuz gavur icadı' olarak görürler. Bu ifade Osmanlı toplumunda "gavur" olarak görülen Batılı kimliğe karşı duyulan güvensizliği ifade etmektedir. Osmanlı toplumuna göre yenilik ve gelişmeler özellikle Batı tarafından gelen yenilikler, geleneksel yapıyı tehdit eden etkenler olarak anlaşılabilmektedir. Bu yüzden figürler tarafından yapılan icat sadece bir araç değil aynı zamanda kültürde yabancılaşma ve tehdit anlamına gelir. Aynı zamanda icada söylenen olumsuz sıfat kültürel üstünlük ve aidiyet kaygısını ifade eder. Ek olarak Hoca'nın ve Venedikli Köle'nin yaptığı bu icat işe yaramadığında ya da istenen sonuç alınamadığında bunun sorumluluğu ana figürlere yani "yabancı" olarak da bilinen figürlere yüklenir ve bu icada karşı çıkan toplum savunma mekanizmasına geçerek bunu bir fırsat haline getirmesine olanak tanır.

Hoca figürünü geleneksel değerlere bağlılığı ve Müslümanlığını düşünecek olursak bir Osmanlı olarak ve Venedikli Köleyi bilim ve matematik alanındaki bilgisinden ve Osmanlıdaki düşünce biçiminden uzak olduğu için Avrupalı olarak adlandırılmaktadır. Osmanlı devleti bilim, teknoloji ve sanattan uzak durduğu için toprak kaybı yaşadığı söylenebilmektedir. Osmanlıyı temsil eden Hoca'nın kendine karşı hissettiği güveni kaybetmesi ve Avrupa'yı temsil eden Venedikli Köleden bilim ve teknoloji ile ilgili bir şeyler öğrenmek istemesi, Osmanlı'nın durumunu göstermektedir. Hoca'nın Venedikli Köleye "*hep öyle mutlu mu yaşıyorlar orada*" demesi de Osmanlı'nın batıya karşı hayranlığını ve batının Osmanlı üzerindeki üstünlüğü göstermektedir.

Sonuç olarak *Beyaz Kale*, Doğu ve Batı'nın kimlik üzerindeki etkisini iki karakter üzerinden etkili bir şekilde işler. Venedikli Köle Batılı kimliğini Doğu'nun kültürel bağlamıyla denerken, Hoca Doğulu kimliğini Batı'nın bireysel bilinç anlayışıyla dönüştürür. Bu süreç, kimliğin tek yönlü bir yapı olmadığını; kültürel etkileşim, karşılaşma ve dönüşümle sürekli yeniden oluşan bir yapı olduğunu gösterir. Orhan Pamuk, bu karşılıklı etkiyi ortaya koyarak okuyucuya kimliğin ne Doğu'ya ne de Batı'ya bütünüyle ait olmadığını, kimliğin değişken bir yapıya sahip olduğunu hatırlatır.

4. Sonuç

Orhan Pamuk'un *Beyaz Kale* adlı romanı, kimlik ve benlik kavramlarını Doğu ve Batı arasındaki kültürel farklılıklarla birlikte ele alarak, bireyin kendini tanımlama çabasının çok boyutlu olduğunu gösterir. Hoca ve Venedikli Köle arasındaki etkileşim, yalnızca iki karakterin kişisel hayatını değil, aynı zamanda Doğu ile Batı arasındaki kültürel ve bilgiye ilişkin farkları da gözler önüne serer. Roman, bireysel kimlik arayışını, toplumsal ve kültürel etkilerin kimlik üzerindeki rolünü tartışan bir metin olarak okunabilir.

Venedikli Köle, Batı'nın bireyci, sorgulayıcı ve özgürlük merkezli perspektifini temsil eder. Onun kimliği, bireysel bilinç ve bağımsız düşünce ile şekillenir; kendi deneyimlerini sorgulamak ve anlamlandırmak, kimliğini oluşturma sürecinde temel bir unsurdur. Romanın belirli durumlarında, Venedikli Köle'nin Hoca ile bilgi paylaşımı sırasında kendi akıl yürütme süreçlerini kullanması, bireysel kimlik arayışını somutlaştırır. Hoca ise kimliğini Doğu kültürünün etkisiyle, toplumun kuralları ve normları çerçevesinde inşa eder. Bu farklılık, Edward Said'in (Said 1978) *Oryantalizm* kuramıyla açıklanabilir. Edward Said'e göre Batı, Doğu'yu tanımlarken yalnızca ötekiyi yaratmakla kalmaz, kendi kimliğini de oluşturur. Roman boyunca Venedikli Köle, Doğu'nun gözünden görülür; Hoca ise Batı'dan gelen bilgi ve kültürü içselleştirerek kendi benliğini yeniden şekillendirir. Böylece kimliğin kültürel etkileşimlerle sürekli olarak yeniden oluştuğunu ortaya koyar.

Bireysel bilinç yaklaşımı bakış açısıyla Jacques Lacan'ın (Lacan, 1949) kuramları, romandaki kimlik oluşumunu anlamada önemlidir. Jacques Lacan'a göre birey, kendini öteki aracılığıyla tanıır ve kimliği ötekinin yansıması üzerinden şekillenir. Hoca ve Venedikli Köle arasındaki ilişki, bu kuramın edebi göstergesidir. Venedikli Köle, Hoca'da kendi Batılı kimliğinin yansımasını görürken, Hoca da Venedikli Köle'de Batılı'nın idealleştirilmiş görüntüsünü algılar. Romanın çeşitli bölümlerinde bu durum, karakterlerin birbirlerinin davranışlarını taklit etmeleri ve birbirlerinden öğrenmeleriyle somutlaşır. İkisi de birbirinin aynasıdır ve kimlikleri, ötekinin varlığı ve etkisi olmadan tamamlanamamaktadır. Bu etkileşim, kimliğin yalnızca bireysel bilinçle değil, aynı zamanda ötekiyle kurulan sürekli bir diyalogla oluştuğunu gösterir.

Michel Foucault'nun (Foucault, 1975) bilgi ve iktidar ilişkilerine dair görüşleri de romandaki dönüşümleri anlamada yönlendirmektedir. Michel Foucault'ya göre bilgi ve güç birbirini destekleyen yapılardır ve bireyler, içinde bulundukları toplumsal ve kurumsal güç ilişkileri çerçevesinde şekillenir. Hoca ve Venedikli Köle'nin karşılıklı etkileşimleri, bu yaklaşım yolunda incelendiğinde, kimliğin yalnızca bireysel bir oluş değil, aynı zamanda güç ilişkileri ve sosyal normlar tarafından sürekli biçimlendirilen bir yapı olduğu anlaşılır. Örneğin, Venedikli Köle'nin Osmanlı toplumundaki esir konumu ve Hoca'nın yerel otoriteyle kurduğu ilişkiler, onların kimliklerini doğrudan etkiler. Böylece roman, kimliğin hem içsel hem de toplumsal ve iktidar temelli bir süreç olduğunu ortaya koyar.

Sonuç olarak *Beyaz Kale*, kimliğin kültürel, toplumsal ve bireysel etkileşimler aracılığıyla yeniden oluştuğunu göstermektedir. Hoca ve Venedikli Köle'nin yaşadığı kimlik dönüşümleri, bireysel bilinç ve toplumsal normlar arasındaki diyalog, Doğu ve Batı arasındaki kültürel etkileşimi ve ötekiyle kurulan ilişkileri gözler önüne serer. Böylece roman, sadece iki figürün hikâyesini anlatmakla kalmaz, aynı zamanda kimliğin çok katmanlı doğasını, kültürel etkileşimlerin bireysel benlik üzerindeki etkisini ve ötekiyle kurulan ilişki aracılığıyla kimliğin nasıl şekillendiğini tartışan bir metin olarak değerlendirilebilir. Günümüzde de bireyler hâlâ kültürler arasında sıkışmışlık, aidiyet arayışı ve kendini tanımlama çabası yaşadığından, Orhan Pamuk'un romanı bu temaları aktarmaya devam etmektedir.

Kaynakça:

Beyaz kale - *Vikipedi*. (2006, October 20). https://tr.wikipedia.org/wiki/Beyaz_Kale

Beyaz Kale | *Vakıf k12 Edebiyat*. (n.d.). Vakıf K12

Edebiyat. <https://edebiyat.k12.org.tr/book/62>

Editörleri, F. (2025, April 23). Michel Foucault – Bilgi, İktidar ve

Özne. *Filomythos*. <https://www.filomythos.com/michel-foucault-bilgi-iktidar-ve-ozne/>

Türe, M. (2015). Lacan Ayna Evresi.

Mimarsinan. https://www.academia.edu/10014713/Lacan_Ayna_Evresi

Cafrande.org. (2020, January 8). *Edward W. Said: Oryantalizm Batı tarafından Doğu'ya empoze edilen bir doktrindir*. Cafrande Kültür Sanat.

<https://www.cafrande.org/edward-w-said-oryantalizm-bati-tarafindan-doguya-empoze-edilen-bir-doktrindir/>